

TARİHİ LEHÇELERDE YILAN*

Ümit Özgür DEMİRCİ**

ÖZET

İlk olarak mağara resimlerinde rastladığımız yılan sembolü, mitoloji, edebiyat, resim, heykel gibi pek çok güzel sanatta görülmektedir. Mitolojilerde yılan sembolü gücü, kudreti, sonsuzluğu, ölümsüzlüğü, yer altındaki kayıp hazinelerin bekçiliği gibi durumları simgelerken, Uygur Budist edebiyatında yılan, reenkarnasyon inancına göre karanlıklar dünyasında yılan bedeninde doğan kötü ruhları simgeler. Yılan sembolü Türk inançlarında da kendini gösterir. Şamanizm inancına göre yılan Şaman'a yardım eden ve onu kötü ruhlara karşı koruyan hayvan ruhlarından. Şamanın gökyüzündeki ve yer altındaki yolculuklarında ona yardımcı olur. Halk arasında zehirli olması ve insanları öldürücü özellikleri ile bilinen yılan, halk hikâyelerinde ve halk masallarında bu özellikleri ile görülmektedir. Divan edebiyatında da oldukça fazla kullanılan yılan motifine göre, sevgilinin saçları uzunluğu ve kıvrım kıvrım olması bakımından yılan benzetilir. Yine divan şiirinde sevgilinin yanağı ve yüzü hazineye benzetildiğinde, yılan benzetilen saçları da bu hazineyi koruyan bekçidir. Kısacası yılan doğu kültüründen batı kültürüne kadar bütün kültürlerde ve dini inanışlarda pek çok durumu simgelemektedir. Tarihi lehçelerimizde yılan kelimesinin runik harfli metinlerde sadece yıl adı olarak kullanıldığı, Eski Uygur Türkçesi metinlerinde ise özellikle Türk inanışları ve bu dönemde Uygur halkı tarafından benimsenin Manihaizm ve Budizm dininin inançlarının da edebiyata yansıdığı görülmektedir. Yine bir din olarak değil de daha çok yaşam biçimi olarak kabul edilen Şamanizm inancına göre yılanın kullanımları da edebi eserlere yansımıştır.

Anahtar kelimeler: yılan, mitoloji, divan şiirinde yılan, halk hikâyelerinde yılan, dini inanışlarda yılan.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: umitdemirci41@gmail.com

IN HISTORICAL DIALECTS SNAKE

ABSTRACT

First snake symbol that we see in caves, mythology, literature, painting, sculpture, fine art, such as is seen in many. In mythology, symbol of the serpent power, strength, eternity, immortality, as guardians of the lost treasures underground symbolizes status, Uighur Buddhist literature snake; according to the belief of reincarnation born in the body of the snake in the world of darkness symbolizes evil spirits. Snake in the symbol of faith manifests itself in Turkey. According to the beliefs of Shamanism Shaman snake that help protect against evil spirits, and it is one of the animal spirits. Shaman and under the earth in the sky helps him in his journey. Among the people and the people to be poisonous snake known with pesticidal properties, in folk tales and folk tales with these features can be seen. Court snake motif that is used quite a lot in literature, according to lover's hair is frizz terms of length and is likened to a snake. Again divan poetry lover's cheek and in the face when compared to treasure, likened to snakes in her hair are guardians of this treasure. In short snakes from eastern culture to western culture in all cultures and religious beliefs are icons in many cases. Date polish our snake word runic letter in text only year name is used as the Old Uighur Turkish texts, especially the Turkish beliefs and during this period the Uyghurs adopted by the Manichaeism and Buddhism religious beliefs also are reflected. Still without a religion of shamanism more accepted as a way of life based on the belief the use of snakes was reflected in the literary works.

Key Words: snake, mythology, snake in Divan poetry, folktales in the snake, the snake in religious beliefs.

Eski Uygur Türkçesinden beri dilimizde görülen *yılan* kelimesi, bu dönemde Türklerin On İki Hayvanlı takvimlerinde bir yıl adı olarak kullanılmaktadır. Köktürkçede kelimenin geçmemesi onun Köktürkçede bulunmadığı anlamına gelmemelidir; çünkü On İki Hayvanlı takvimi kullanan Köktürklerde de yılan yılı vardı. Ancak siyasetname ya da nutuk niteliğinde olan Orhon Yazıtlarında, anlatılan olaylar yılan yılında gerçekleşmediği için bu metinlerde *yılan* kelimesi geçmemektedir. Hatta İbrahim Kafesoğlu'nun On İki Hayvanlı takvimin kullanımı ile ilgili "*Gök-Türklerde, Uygurlarda, Batı Türklerinde (Bulgarlar) ve muhakkak ki daha önceleri Hunlarda kullanılmış olup...*" (Kafesoğlu 2006: 344), sözleriyle On İki Hayvanlı takvimin Hunlara kadar uzandığı düşünülürse, burada yıl adı olan *yılan* kelimesinin Hun Türklerinin dilinde (Huncada) dahi olduğunu söyleyebiliriz.

yılan kelimesinin etimolojisi ile ilgili Clauson herhangi bir açıklama yapmamıştır (EDPT 930a). Elimizdeki *Drevetyarskij Slovar, Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen, Handbook of Oriental Studies, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Sözlere Soy Ağacı* gibi etimoloji sözlüklerinin bir kısmı *yılan* kelimesini hiç almamış, bazıları da kelimeyi göstermelerine rağmen, kelimenin kökeni hakkında hiçbir açıklama yapmamıştır. Elimizdeki etimoloji sözlüklerinden sadece *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*'nde kelimenin etimolojisi yıldızlı **yıl-an* biçiminde gösterilmiş, *yıl-* "kaymak, sürünmek" anlamında fiil kökü, *-an* eki ise fiilden isim yapan ek olarak alınmıştır (Gülensoy 2007: 1138). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* adlı eserdeki etimoloji Türkiye

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Türkçesi için morfolojik olarak mümkün görünse de biz bu görüşe katılmıyoruz; çünkü ilgili sözlükte *-an* biçiminde fiilden isim yapan yapım eki olarak alınan ek, Eski Türkçede *-gan* şeklindedir, öyleyse *yılan* kelimesinin Eski Türkçede *yılğan* biçiminde olması gerekirdi; oysa Uygur Bozkır Kağanlığı yazıtlarından beri kelime *yılan* biçimindedir. *yılan* kelimesinin kökeni olduğunu düşündüğümüz *yıl-* fiilini “sürünmek, hareket etmek” anlamlarında ilk olarak Kıpçak Türkçesi eserlerinden *Et-Tuhfetu’z-Zekiyye*’de görmekteyiz (KTS 321). Yine aynı fiil tarihi lehçelerden Çağatay Türkçesinde *yıl-* “sürünmek, hareket etmek” (Sang 80 13r), çağdaş lehçelerde “sürünmek, hareket etmek” anlamında Kırgız Türkçesinde *cıl-* (KTS 208), Altay Türkçesinde *cıl-* (ATS 61), Şor Türkçesinde *çı:l-* (Şor Söz. 61), Yakut Türkçesinde *si:l-* (Räsänen 1969: 195b) biçiminde bulunmaktadır. Kelimedeki *-lan* ekine gelince, dilimizde *kaplan*, *yılan*, *arслан*, *sırtlan*, *kulan*, *burslan*, *bulan* gibi örneklerde hayvan isimleri yapan bir “*-lan*” eki vardır.¹ Bu hayvan isimleri yapan “*-lan*” ekinin “sürünmek, hareket etmek” anlamındaki *yıl-* fiiline gelerek, *yıl-lan* biçiminden, yan yana gelen iki “*l*” sesinden birisinin düşmesiyle *yılan* biçimi oluşmuş olabilir.

yılan kelimesinin tarihi lehçelerde kullanıldığı anlamlarına gelince:

Köktürk metinlerinde yılan kelimesi tespit edilemedi.

Uygur Türkçesinde

On İki Hayvanlı Takvimde yıl adı anlamında:

s(e)k(i)[z ot(u)z] y(a)ş(i)ma yıl(a)n yılka türk (è)l(i)n (a)nta bulg(a)d(i)m (a)nta art(a)td(i)m (Taryat D 5), “28 yaşındayken yılan yılında Türk ilini orada aldım, (düşmanı) orada yok ettim”. *yıl(a)n yıl on(u)nç (a)yk[a] in öz (i)n(e)nçü b(e)ş b(a)lka b(a)rır m(e)n* (Hoytu Tamir VII), “Yılan yılı, onuncu ayda İn Öz İnençü Beş Balık şehrine vardım” (Orkun II. cilt, sayfa: 112). Yukarıdaki örneklerde On İki Hayvanlı Takvimin yılan yılındaki bazı olaylar anlatılmaktadır.

İrk Bitig’deki kötü fallarda:

altun başlıg yılan men altun kurug sakımın kılıcın kesipen özüm[in] yul [in]intin başımın yul ebintin tər ança bilinler yablak ol (IB 8), “Altın başlı yılanım, altın kursağımı kılıç ile keserek, nefsimi kopar, ininden başımı kopar evimden, der. Öylece bilin (bu fal) kötüdür (Tekin 2004: 28). Manihaizm muhitinde yazılan *İrk Bitig* fal kitabında, *yılan*, *ayı*, *domuz*, *şahin*, *kartal* gibi hayvanlar çeşitli kötülükleri temsil etmektedirler ve içerisinde bu hayvanların geçtiği fal kötüdür. Yukarıdaki metinde de bu düşünce işlenmiştir.

Yılan dünyasında doğma anlamında:

negüniñ küçinte bo agulug yılanlar bo montag körksüz ajunta tugmışlar, otgurak uktı: evke nızvanı küçinte munta tugmış erürler “Bu zehirli yılanlar (sayesinde) nasıl bunun gibi kötü dünyada doğmuşlar? O, açık bir şekilde anlattı: Onlar ihtirasları (nedeniyle) burada doğmuşlar” (MaitrH Y 174-176), örneğinde Budizm inancına göre insan bedeninde cehalet, şehvet, öfke ve kibirden oluşan dört ihtiras vardır, insana yaşamında kötülükler yaptıran da işte bu dört ihtirastır (Demirci 2014: 543). Burada da bu düşünce anlatılmaktadır, bir önceki yaşamında bu dört ihtirasın esiri olan insan, bir sonraki hayatında karanlıklar dünyasında zehirli yılan bedeninde doğmuştur.

¹ Dilimizde hayvan adı olarak kullanılan *kaplan*, *yılan*, *arслан*, *sırtlan*, *kulan*, *burslan*, *bulan* gibi kelimelerde ortak olarak kullanılan ve muhtemelen hayvan adı yapan *-lan* eki, bu hayvan adlarının hepsinde aynı anlam ve fonksiyonda kullanıldığına göre, yukarıdaki hayvan adlarının kökenleri açıklanırken bu husus göz önüne alınmalıdır. Hatta bu hayvan adlarını tek tek ele almaktan ziyade, hayvan adı yapan ortak *-lan* ekine sahip isimleri bir bütün halinde birbirleri ile bağlantılı açıklamaya çalışmak, daha isabetli sonuçlar verebilir.

Benzetme unsuru olarak kullanılır:

az amranmak köñül ağıulug yılanka okşayur “Hırs, ihtiras sevgisi (bağlılığı) olan zihin zehirli yılanı benzer” (BT XXVIII C 79), örneğinde hırs ve ihtiras sahibi olanların, yılan bedeninde doğmalarının yanı sıra; insanı günah işlemeye sevk eden bu unsurlar zehirli yılanı benzetilmiştir.

on yılan başl(ı)g erjekin iki kırk tişin tirig özüg aş içkü t(e)ñrig neçe açıtımız agrıtım(ı)z erser “On yılan başlı parmağını, otuz iki dişini, canlı bedenini, yiyecek ve içecek Tanrısını nasıl incittik ise” (Xuāstvánīft III C 54-55), örneğinde yiyecek ve içecek Tanrısının parmakları yılanı benzetilmiştir.

Tıp metinlerinde yılan derisi ilaç olarak kullanılır:

yana em yılan kasıkın küyürüp külin alıp bor birle içürgü ol asan bolur (Rahmeti 1930: 109), “Yine ilacı, yılan kabuğunu yakıp, külünü alıp şarap ile karıştırıp içersen, (bu senin) sağlığına iyi gelir” (Tokyürek 2013: 269). Genelde Uygur metinlerinde kötülükler, çirkinlikler, günahkâr insanların yılan bedeninde doğmaları konusu işlense de, yılan derisinin halk arasında bazı hastalıkları iyileştirdiğini, halk arasında yılanın ilaç olarak kullanıldığını yukarıdaki örnekte görmekteyiz (Ögel-Gönel 2011: 243).

Karahanlı Türkçesinde**Benzetme unsuru olarak**

ok yılan “Kendini (ok gibi) insana ve başkasına atan yılan” (DLT III 29-27).

isiz işke yakma saña kılga kor

isizlik yılan ol sini tikge kör (KB 1297)

“Kötü arkadaşına yaklaşma, sana zarar getirir; kötülük yılanıdır, dikkat et seni sokar”, örneğinde kötü arkadaş ve insanlardan gelen kötülükler, zehirli yılanı benzetilmiştir, Yusuf Has Hacıp’e göre hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutlu olmak isteyen insan, zehirli yılanı benzeyen kötü arkadaş ve kötülüklerden uzak durmalıdır.

tünek ol bu dünya içi ok yılan

muni kod yaruk çın ajunka ulan (KB 5421)

“Bu dünya içi engerek yılanı doludur, bir zindandır; onu bırak aydın ve hakiki dünyaya ulaşmaya çalış”.

yana aydı elig bu dünya içi

yılanı çadanı telim tikgüçi (KB 6379)

“Hükümdar: ‘Bu dünyanın içi zehirli yılanlarla doludur’, dedi”, yukarıdaki iki örnekte de bu dünya içi zehirli yılanlarla dolu zindana benzetilmiştir. Gerçek ve ışıklarla aydınlanmış dünya ahiret hayatıdır.

yılan teg bu ajun yılan oklagu

yokamakka yumşak içi pür agu (AH 213-214)

“Bu dünya yılan gibidir, yılanı oklamak lazım; (o) el ile yoklanırsa, yumuşaktır, (fakat) içi zehir dolu”, örneğinde yine dünya zehirli yılanı benzetildiği gibi, yılanın el ile yoklandığında yumuşak olduğunu ve insana zarar vermeyeceğinin düşünüldüğünü; ancak onun bu görüntüsüne aldanırsak zehirli yılan tarafından oklanıp, ölebileceğimiz ifade edildiği gibi; zehirli yılanı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

benzeyen bu dünyanın gelip geçici güzelliklerine aldanmamamız gerektiğini öğütler. Bu güzellikler tıpkı yumuşak bir yılan gibidir ve içi kötülüklerle doludur.

Harezmi Türkçesinde

Benzetme unsuru olarak

ol ogurda yılan körklüg suretlig tewege meñzeyür erdi “(KE 11r 13), “O zamanda yılanın görünüşü deveye benziyordu”.

uçtmah kapuğınja keldi bakar yılan kapugda turur takı yılan suratı cümle canavarlar suratıdın latifrak erdi dört adakı tewe adakları meñizlig erdi (NF 280 9-10), “Cennetin kapısına geldi, bakar ki kapıda bir yılan durmakta, yılanın suratı bütün canavarların suratından daha latif idi, dört ayağı deve ayağına benziyor idi”. Yukarıdaki her iki örnekte yılan deveye benzetilmiştir.

Kişileştirme ve intak sanatı ile

anıñ tupa yarılı açıldı bulıt yörüdi yılan boyun südi aña (ME 161-2), “Ona doğru yarılıp açıldı, bulut yürüdü, yılan ona boynunu eğdi”.

yılan bezendi bezek birle sığındı münüşge (ME 11r 13), “Yılan süsle süslendi, Müngüş’e sığındı”.

yana yılan aydı maña nê bergey sen (KE 25v 8), “Yılan yine bana ne vereceksin, dedi”.

bu yerde bir sazın yılan bar teñizdin çıkar ahşam ogurında kimni bulsa yeyür... sâlih kopdı iki rek’at namaz kıldı takı dua kıldı ol yılan yarılıp öldi (KE 36v 21; 37r 2), “Bu yerde bir yılan var, denizden çıkar, akşam zamanı kimi bulsa yer... Salih (yerinden) kalktı, iki rekât namaz kıldı, dua etti ve o yılan yarılıp öldü”. Yukarıdaki örneklerde yılan teşhis sanatı ile kişileştirilmiş, bazen de intak sanatı ile konuşturulmuştur.

Çeşitli efsanelerde yılan

olarga her yılda kökdin bir yılan iner kamugları anı yeyürler ve eger iki yılan tüşse keñlik bolur, bir yılan tüşse tarlık (KE 175v 1-2), “Onlara her yıl gökten bir yılan iner, hepsi onu yerler; eğer (gökten) iki yılan düşerse bolluk olur, bir yılan düşerse darlık olur”.

mūsî tayaknı yerge saldı ulug yılan boldı (KE 11r 11), “Hz. Musa asasını yere saldı, (asa) büyük bir yılan oldu”.

Kıpçak Türkçesi

Deyimlerde kullanılır

ot söndürüp köz koymak yılan öltürüp balasın beslemek âkiller işi degül (GT 25 10), “Ateşi söndürüp közünü bırakmak, yılanı öldürüp yavrusunu beslemek akil işi değil”, Gülistan Tercümesinin yazarı Sadi, gezip gördüğü yerlerdeki bazı durumlar karşısında ya kendi bildiği deyim veya atasözü örnekleri verir ya da o yörede duyduğu deyim veya atasözü örneklerini verir. Burada da ateşi söndürüp közünü bırakırsak belli bir zaman sonra o köz tekrar ateş olur ve bizi yakabilir, yılanı öldürür yavrusunu bırakırsak o yavru büyür ve yılan olur, yine bize aynı zararı verir, akıllı insanların böyle bir hataya düşmeyeceği anlatılmıştır.

anıñ çün haşletin bildim mu’ayyen yılan zahmından ol düşmen beterdür (GT 205 6), “Onun huyunu bilirim, (bundan dolayı) yılanın bilinen azabından o düşman daha beterdür”, örneği yılan ile düşmanın karşılaştırıldığı bir örnektir ve yılanın azabından düşman azabının daha beter olduğu vurgulanmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Çeşitli hikâye veya efsanelerde

bir zalim hakimni ayturlar fakirler otunun küç bilen eksükke alıp dağı baylarga artukka tarh bırakur idi köñül iyelerindin bir kim-ërse körüp anı ayttı şî'r yılan-sen her kime kitseñ tikersin (GT 74 7-11), “Bir zalim hakimden ötürü konuşurlar, fakirlerin odununu güç kullanarak alıp, zenginlere verirmiş, gönül sahiplerinden biri onu görüp, sen aslan ve yılan gibisin her kime değsen onu sokarsın, dedi”, örneğinde fakirlerin hakkını yiyen, onlara kötülük yapan hakim, aslan ve yılan benzetilmiştir.

Çağatay Türkçesi

Zehirli olması ve insanları sokması bakımından

yılan kēbi çakıp et dēk hamle kılardın

rākib-i div-i sıfatdın giran durur köñlüm (Bayram Han VI 4), “Yılan gibi sokup it gibi hamle kıldığın için gönlüm, sevgilinin yanından ayrılmayan şeytan sıfatlı ağıyardan dolayı eziyet çekmektedir” (Tekcan 2005: 77), beytinde sevgilinin yanından ayrılmayan ağıyar, yılan ve şeytana benzetilmiş, aşığın gönlünün bundan çektiği eziyet anlatılmaktadır.

yılan nētkey urup niş ejdehānı

it ürmek birle yanmas kārṽānı (FŞ 356/6), “Yılan büyük bir ejderhayı nasıl soksun? Köpeklerin ürümesiyle kervan geri dönmez” (Toprak 2013: 107), örneğinde yılanın zehirli olması ve halk arasında ürkütücü hayvan olarak görülmesine rağmen, ejderhayla baş etmesinin mümkün olmadığı, ejderha karşısındaki çaresizliği anlatıldığı gibi, bu örnekte yılan kelimesi *it ürmek birle yanmas kārṽānı* atasözü içerisinde kullanılmıştır (Toprak 2013: 111).

bir yılan kördüm ki ikki başı bar

agzı birdür ayağı bir tişi bar

gāh ağzın saklayuptur bir yılan

ol yılanın hasretindin kan yutar (Şiban Han 192a 11-12)

“Bir yılan gördüm iki başı var

Ağzı birdir, ayağı bir dişi var

Kah ağzını saklayıp bir yılan

O yılanın hasretinden kan yutar”

Efsanelere göre iki başlı yılanlar, yer altında yaşarlar ve insanlara çok nadir görünürler, yine iki başlı yılanlar büyümlü güçleri ve bereketi simgeler (www.astroset.com).

Benzetme unsuru olarak

bayramā zülfi yılanığa füsundın nē asıg

çün ki mühlikrag bolur her nēçe efsun eylediñ (Bayram Han XXXVII 5), “Ey Bayram Han, yılan gibi saçına büyüden ne fayda, sen ne kadar büyü yaparsan yap, o daha öldürücü olur” (Tekcan 2005: 125), örneğinde de Bayram Han saçlarını yılan benzetmiştir. Divan şiirinde sevgilinin saç uzunluğu bakımından *ömür*, *yılan*, *sünbül* ve *yola*, rengi bakımından *geceye* ve *karanlığa*, koku bakımından ise *misk* ve *ambere* benzetilir. Ayrıca sevgilinin saç telleri sayıca çok olduğu için kesret simgesi, yüzü ve yanağı ise vahdet hazinesi olarak algılanır. Yüz ve yanağın hazineye benzetilmesi, hazinelerin girişinde veya kapısında hazineyi bekleyen yılanların (ejderhaların) olduğu rivayeti akla getirir (Zavotçu 2012: 496-497).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Kısaltmalar:

AH	Atabet'ül-Hakayık
ATS	Altay Türkçesi Sözlüğü
AY	Altun Yaruk
BT	Berliner Turfantexte
DLT	Divanü Lügat-it-Türk
EDPT	Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish
FŞ	Ali Şir Nevâyi Ferhad ü Şirin
GT	Gülistan Tercümesi
IB	Irk Bitig
KB	Kutadgu Bilig
KE	Kıssasü'l-Enbiyâ
KTS	Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
MaitrH	Maitrisimit Hami
ME	Mukaddimetü'l-Edeb
NF	Nehcü'l-Ferâdis
Sang	Sanglah
ŞorSöz	Şor Sözlüğü
Tar	Taryat Yazıtı

KAYNAKÇA

- ARAT, Reşid Rahmeti (*Atabetü'l-Hakayık*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.
- ARAT, Reşid Rahmeti, *Eski Türk Şiiri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- ARAT, Reşid Rahmeti, *Kutadgu Bilig (Çeviri)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1959.
- ARAT, Reşid Rahmeti, *Kutadgu Bilig I (Metin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- ARAT, Reşid Rahmeti, *Türkische Turfan-Texte VI*, SPAW, 93-192, Berlin, 1934.
- ASMUSSEN, Jes P., *X^aästvânîft Studies in Manichaeism*, Prostant Apud Munksgaard, Copenhagen, 1965.
- ATA, Aysu, *Kıssasü'l-Enbiyâ II (Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- ATA, Aysu, *Nehcü'l-Ferâdis III (Dizin-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- ATA, Aysu, *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.
- ATALAY, Besim, *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi*, c: I, II, III, IV, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- CLAUSON, Sır Gerhard, *Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford the Clarendon Press, London, 1972.
- CLAUSON, Sır Gerhard, *Sanglax A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammed Mahdi Xan*, E. J. W. Gibb Memorial Series XX, London, 1960.
- DEMİRCİ, Ümit Özgür, "Uygur Metinlerinde Yılan", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, cilt: 9/3, sayfa: 541-547, Ankara, 2014.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

- ERASLAN, Kemal, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce, *Kutadgu Bilig III (İndeks)*, Türk Kültürünü Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1979.
- GENG, Shih-Min, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, *Eine Buddhistische Apokalypse, Die Höllenskapitel (20-25), und die Schlußkapitel (26-27) der Hami-Handschrift der alttürkischen Maitrisimit*, Unter Einbeziehung von Manuskriptteilen des Textes aus Säjim und Murtu, Abhandlungen Der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften, Westdeutscher Verlag, 1988.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I, II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.
- KARA, Georg, Peter Zieme, *Fragmenta Tantricher Werke in Uigurischer Übersetzung*, Berlin: Akademie Verlag (Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients-Berliner Turfantexte VII), 1976.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi, *Gülistan Tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
- KARASOY, Yakup, *Şiban Han Divanı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- KAYA, Ceval, *Uygurca Altun Yaruk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- NADELYAYEV, V. M., D. M. Nasilov, S. P. TENİŞEV, A. M. Şçerbak, *Drevnetyurskiy Slovar*, Leningrad: Izdatel'stvo Nauka, 1969.
- NASKALİ, Emine Gürsoy, Muvaffak Duranlı, *Altayca-Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- ORKUN, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1936, 1938, 1940, 1941.
- ÖGER, Adem, Tuğba Gönel, "Uygur Türkleri Arasında Şamanlar ve Tedavi Yöntemleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, cilt: 6/4 fall, sayfa: 233- 245, Ankara, 2011.
- RACHMATI (Rahmeti) Arat, Gabdul Raşid, *Zur Heilkunde der Uiguren (I)*, Berlin, (Aus: SPAW. Phil-hist KI: 23: 451-473, 1930.
- RÄSÄNEN, Martti, *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki, 1969.
- RÖHNBORN, Klaus, *Uigurisches Wörterbuch*, Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien 1-6, Franz Steiner Verlag GMBH-Wiesbaden, 1977.
- SOOTHILL, William Edward, Lewis HODOUS, *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms*, London, 1937.
- STAROSTIN, Sergei, Anna Dybo, Oleg Mudrak, *Handbook of Oriental Studies*, c: I, II, III Boston, 2003.
- TANNAGAŞEVA, N. N. Kurprşko, Şükrü Haluk Akalın, *Şor Sözlüğü*, Türkoloji Araştırmaları, Adana, 1995.
- TEKCAN, Münevver, *Bayram Han'ın Türkçe Divanı*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2005.
- TEKİN-ALPAY, Gönül, *Ali Şir Nevāyi Ferhād ü Şirin*, (inceleme, metin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- TEKİN, Şinasi, *Kuan-şi-İm Pusar (Ses İşiten İlah)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1960.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

- TEKİN, Şinasi, *Maitrisimit nom Bitig*, Berliner Turfantexte IX, Berlin, 6871980.
- TEKİN, Talat, *İrk Bitig*, Öncü Kitap, Ankara, 2004.
- TOKYÜREK, Hacer, “Eski Uygurcada Hayvan Adları ve Bunların Kullanım Alanları”, *TÜBAR*, sayı: XXXIII, Bahar, sayfa: 221-280, Niğde, 2013.
- TOPARLI, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.
- TOPARLI, Recep, *Mu‘inü’l- Mürid*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1988.
- TOPRAK, Funda, “Çağatay Şiirinde Vahşi Hayvanlar ve Yırtıcı Kuşlar,” *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, cilt: 8/9 Summer, sayfa: 105-124, Ankara, 2013.
- UÇAR, Erdem, *Altun Yaruk Sudur V. Kitap Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Transkripsiyonu Açıklamalar ve Dizin*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 2009.
- USER, Hatice Şirin, *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya, 2009.
- www.astroset.com.tr, 04. 06. 2014, 20³⁰.
- YUDAHİN, K., Abdullah Taymas, *Kırgız Sözlüğü*, cilt: I, II Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, Ankara, 1988.
- YÜCE, Nuri, *Mukaddimetü’l-Edeb*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- ZAVOTÇU, Gencay, *Dîvân Şairlerinden Gazeller I, Dehhânî, Nesîmî, Şeyhî, Zâtî*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2012.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Copyright of Electronic Turkish Studies is the property of Electronic Turkish Studies and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.